

Bucureștii și studenții transilvăneni în străinătate*

La 3/15 mai 1867, zi de aniversare a marii adunări naționale de la Blaj, mai mulți studenți de la Universitatea din București, unii dintre ei originari din Transilvania, convinși că în condițiile pactului dualist austro-ungar, încheiat recent, românii de peste munți vor avea să ducă o luptă politică grea și de durată, pe care vor câștiga-o numai dacă la conducerea lor se vor găsi oameni energici și cu o serioasă pregătire intelectuală, au hotărât înființarea la București a unei societăți care să-și procure fonduri spre a putea ajuta cu burse și stipendii pe studenții „din Transilvania și părțile ei” (Maramureș, Crișana, Banat) și din Bucovina, care să-și facă studiile în Franța și Italia, țări neolatine¹. La 23 iunie/5 iulie, societatea și-a ales un comitet, avînd președinte pe valorosul istoric patriot Al. Papiu Ilarian, prim procuror la Curtea de Casație, fost ministru de justiție în guvernul lui M. Kogălniceanu, și vice președinți pe profesorii universitari de istorie V. A. Urechia și P. I. Cernătescu, printre membri figurînd B. P. Hașdeu, Aaron Florian și cîțiva studenți, printre care și I. Cacitu (I. Tacit), care ar și fi făcut propunerea din 3/15 mai². Într-o altă ședință, din 30 iunie/12 iulie, cînd s-au aprobat și statutele, s-a stabilit ca societatea să se intituleze „Transilvania”³. La 11/23 iulie, studentul transilvănean I. T. Cheșan scria din Graz studentului bucureștean I. Corvin, originar din Brașov, că a aflat cu mare bucurie „despre societatea Transilvania, ce ați înființat în București” și „că ați pus în capul societății pre cel mai apt bărbat, pre învățatul Papiu Ilarian...”⁴.

Recunoașterea ei oficială, prin decretul domnesc din 8/20 decembrie 1867⁵, a făcut să crească simțitor numărul celor dornici să contribuie

* Comunicare la sesiunea Muzeului din decembrie 1971.

¹ I. Clinciu, *Din trecutul societății „Transilvania”, 1867—1930*, București, 1940, p. 3—4, 13, 16.

² Idem, *ibidem*, p. 11 Cf. și V. Curticăpeanu, *Societatea Transilvania* din București pentru sprijinirea studenților și elevilor meseriași români din Austro-Ungaria, în *Studii*, t. 19, nr. 1, București, 1966, p. 97; idem, *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918*, București, p. 195, care nu încearcă a identifica pe propunătorul întemeierii societății, la 3/15, mai; Ion Ionașcu, *I. Sîrbici și I. Sîrba, studenți la Viena*, în *Studii de istorie a Banatului*, vol. II, Timișoara, 1970, p. 174, nr. 2.

³ I. Clinciu, *op. cit.*, p. 11—12.

⁴ Copie în colecția noastră.

⁵ I. Clinciu, *op. cit.*, p. 15.

la asigurarea unei solide baze materiale a acestei societăți, care își propunea să susțină în mod satisfăcător un număr de cîțiva tineri români din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina, pentru a urma studiile universitare în Occident, în special în țările de cultură și origine latină. În iulie 1868, numărul membrilor „Transilvaniei” era de 1247, cel mai mulți din București. În aceeași lună, „Românul” lui C. A. Rosetti recomanda publicului cu căldură soc. „Transilvania”, fiind o asociație „numai națională”, nu politică⁶. Nu trebuie trecut cu vederea faptul că în 1867 fiind ministru de interne, I. C. Brătianu a dat un sprijin deosebit societății pentru a aduna banii necesari creării unui fond important, din al cărui venit să se asigure plata regulată a burselor și subvențiilor. Consiliile permanente ale multor județe, precum și ale orașelor din România, au prevăzut fonduri substanțiale pentru ajutorarea studenților transilvăneni.

Dar importante sume bănești s-au strîns și de la diferite pături sociale din București, în special de la intelectuali civili și militari. O serioasă contribuție la sporirea fondurilor a venit din partea negustorilor, meșteșugarilor, vinzătorilor din prăvăliile din Lipscani, Curtea Veche, Calea Mogoșoaiei, str. Franceză, Bărăția, Sf. Gheorghe, Blănari, Colțea, Doamnei, Belvedere etc. N-au lipsit de la subscripții și funcționari de la Finanțe, Justiție, Instrucțiunea publică, Interne, Primăria București, Imprimeria Statului, Poșta și telegraf, Curtea de conturi etc.

Pînă la 15 mai 1868, Societatea adunase un capital de 40.000 lei aur. Dobînzile la acest capital puteau asigura deocamdată întreținerea numai a trei studenți, începînd de la 1 octombrie 1868, fiecare bursă fiind de 150—200 de galbeni pe an⁷. S-a anunțat prin presa bucureșteană și cea de peste Carpați, ca acești tineri cu studiile corespunzătoare, care doresc să participe la concurs, să înainteze toate actele cerute pînă la 1 septembrie. Prin „Astra” de la Sibiu s-au înscris 9 concurenți, printre aceștia figurînd Ioan A. Lapedatu (n. în Colun la 6 iulie 1845), și Ioan Bozocă (n. în Vilcele-Brașov la 1 aprilie 1846). Alți 25 de concurenți s-au adresat direct Societății la București. Comisia de cercetare a actelor, formată din I. C. Tacit și C. Fortunatu, profesori, și I. Procopiu, a propus ca bursele să se atribuie lui Ioachim C. Drăgescu (n. în Blăjel-Tirnavă Mică la 12 septembrie 1846)⁸, care începuse anterior studii de medicină la Viena; Ioan A. Lapedatu⁹ și Ioan Bozocă¹⁰, ceea ce comitetul a aprobat, Drăgescu urmînd să continue medicina la Torino, Lapedatu literele și Bozocă științele tehnice la Paris, timp de trei ani¹¹.

Spre sfîrșitul anului 1868, oameni politici lipsiți de tact și cu simț patriotic tocit, încep să se ridice împotriva activității desfășurate de „Transilvania” și ilustrul ei președinte, A. Papiu Ilarian. Atacul a fost

⁶ I. Ionașcu, op. cit., p. 174.

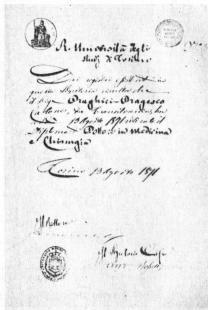
⁷ V. Curticăpeanu, *Miscarea culturală...*, p. 200.

⁸ Într-un articol intitulat C. I. Drăgescu și publicat de Ion Pătrașcu în *Ramuri* din Craiova (an. VI, nr. 8862, din 15 august 1949) se dă greșit prenumele, locul de naștere și originea fondurilor pentru unele tipărituri făcute de Drăgescu în Italia. I. C. Drăgescu era născut în Blăjel-Tirnavă Mică la 12 septembrie 1846.

⁹ Născut la Colun-Sibiu la 6 iulie 1845.

¹⁰ Născut la Vilcele-Brașov la 1 aprilie 1846.

¹¹ I. Clinciu, op. cit., p. 25.

1. Universitatea din Torino confirmă la 19 august 1871 că s-a eliberat diploma de doctor în medicină și chirurgie lui Drăghici-Drăgescu Căstane din Transilvania.

pornit de generalul Tell, în ședința Senatului din 29 noiembrie. În ediția franceză a „Monitorului Oficial” s-a tradus alterat un pasaj din discursul lui Tell, după care societatea Transilvania este denunțată ca societate secretă și politică, adăugind că ajutoarele acordate studenților sînt un pretext, nu un scop; că sume considerabile s-au încasat și numai doi-trei studenți au primit burse, și întrebînd ce s-a făcut cu restul? Lăsa astfel să se înțeleagă că ceilalți bani au fost întrebuințați „într-un scop revoluționar”¹². Iată cum evoluase de trist ideologia politică a revoluționarului de la 1848! Și în anii următori, cînd a ajuns ministru la Instrucțiunea publică, a luat măsuri de frînare a învățămîntului, de limitarea drepturilor cadrelor didactice etc., dar de această

¹² Ibidem, p. 26.

latură nu e locul să ne ocupăm acum. Președintele Papiu Ilarian a răspuns prin presă, publicind un articol în „Românul” din 8 decembrie, reprodus în „Sentinela”, nr. 177, și în „l'Étoile d'Orient”, nr. 34, intitulat: „Generalul Tell și societatea „Transilvania”. La 15 decembrie președintele a convocat comitetul, care a protestat împotriva calomniilor ce i s-au adresat, arătând că unicul scop al societății e ajutorarea studenților transilvăneni, că ea se conduce după statute aprobate și publicate, și sînt întărite prin decret domnesc. Bilanțul anului 1867—1868 arăta la venituri 165.692 lei vechi și la cheltuieli, 12.452 lei vechi, deci societatea posedă în titluri de stat suma de 153.239, cu o dobîndă anuală de 8%. Sumele provin de la cei 1247 de membri ai societății și de la diferiți donatori. Conform statutelor, capitalul bănesc este intangibil, numai din dobînda obținută se pot acorda burse studenților. Așa se explică faptul că s-au acordat burse numai la trei studenți. În același timp, la propunerea lui Hașdeu și Odobescu, s-a hotărît să se intervină la ministerul de interne, deținut acum de M. Kogălniceanu, să se publice protestul și explicațiile în ediția franceză a Monitorului. Papiu Ilarian a trimis lui Kogălniceanu, la începutul anului 1869 și o scrisoare privată, între care, printre altele, arată: „Românii din Transilvania, Ungaria și Bucovina, în mijlocul ungarilor, au mai multe asemenea asociațiuni. Președintele asociațiunii transilvane, are reședință în Săbiu, în mijlocul ungarilor, este V. Pop, actual președinte al Curții de casație transilvane. Președintele societății „Transilvania” din București, în mijlocul românilor, procuror fiind la Curtea de casație a României, să-i fie oare sfială a se adresa la guvern în trebile Societății ?? Unde am merge atunci” !¹³.

La sfîrșitul anului 1870, capitalul societății a ajuns la suma de 90.000 de lei aur, fapt ce a determinat comitetul să majoreze la cinci numărul burselor în toamna anului 1871. Au fost admisi la concursul de acte: Artemie Anderco Homorodeanu din Maramureș, pentru medicină la Torino, și alți patru pentru inginerie și mine la Gand și Liège, în Belgia¹⁴. Înainte de a spicuî citeva pasaje din scrisorile adresate de Drăgescu lui Alexandra Papiu Ilarian președintele Societății, considerăm util să arătăm în linii generale, contribuția masivă a bucureștenilor la dezvoltarea societății Transilvania, semnalînd și numele unor membri. Începem cu studenții, fiindcă aceștia au luat — după cum am arătat — inițiativa. Am putut identifica în această categorie 36 de persoane, printre ele găsindu-se: I. Măcelariu, I. C. Tacit (din „Cacit”), I. Marțian, I. Manliu, M. Droc Barcianu, D. A. Laurian, Ștefan Michailescu (student la științe, locuind în Polonă 60), G. A. Urechia, M. Ștrajan, Gr. T. Brătianu etc. Pare extrem de semnificativ faptul că pentru ridicarea tinerimii din Transilvania prin învățături înalte, în țări latine, se înscriu membri și 65 de ofițeri, din diferite arme: dorobanți, vinători, lăncieri (cavaleriști), artileriști, geniști, divizion de tren, marinari. Sînt 21 de sublocotenenți (Cazimir, Enacovici, A. Bolintineanu de la „batalionul de model”, Al. Tell, Donici); 15 locotenenți (Boteanu, Celarianu, A. C. Robescu, Beller, P. Macca, Bujoreanu, Epure); 17

¹³ Copie în colecția noastră. La Cameră au protestat deputații Gh. Chișu, P. Cernătescu, I. Codrescu.

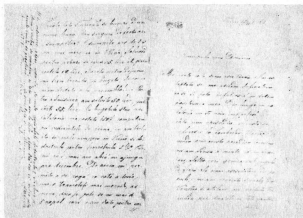
¹⁴ I. Clinciu, op. cit., p. 39.

căpitani (A. Berindei, Ghidionescu, Iancovici, Polizu, Mareș, Trestianu, Hurezeanu, Popovitz, Codrescu, Ignat); patru maiori (Iancovici, Baroți, Formac, Scheletti); doi coloneli (Lecca, Racoviță) și un general, Adrian, revoluționarul de la 1848, care mai târziu va deveni președintele societății. Unii dintre acești ofițeri au ajuns generali. N-am menționat aici pe generalul N. Gulescu, membru constant al societății, care e considerat personalitate politică de prim rang. Fiindcă e vorba de personalități marcante, menționăm că în cadrul soc. Transilvania se numără și oameni de știință, profesori universitari, literați, publiciști. Notăm câteva nume: B. P. Hașdeu, A. Odobescu, A. Papiu Ilarian, A. Treb. Laurian, V. A. Urechia, P. Poni, Aron Florian, P. I. Cernătescu, Șt. Sihleanu, G. Danielopolu, D. C. Sturza-Scheianu, dr. A. Fătu, Elie Angelescu, Petre Ispirescu, Gr. G. Granda. Dintre chiriarhi de semnalat: Șaguna, Melchisedec, Dionisie Romanò. Printre oamenii politici cităm pe: Anton Arion, ministru de război; Nic. Flea, G. Chițu, P. Grădișteanu, G. Mirzescu, N. Gr. Racoviță, Al. Lupășcu. Apare în liste și numele lui N. Bossie, de la Huși, redactorul probabil al plîngerii țăranilor pontazi din Moldova în adunarea adhoc. Magistratura e reprezentată prin Gr. Triandafil, I. C. Cimpineanu, G. Fălcoianu, Eugen Predescu etc.

După prezentarea succintă a genezei și structurii societății bucureștene „Transilvania”, ne rămîne ca în cele ce urmează să înfățișăm, în linii foarte generale, relațiile dintre societatea „Transilvania”, prin eminența sa președinte Papiu Ilarian și primii studenții bursieri ai acesteia la universitățile din Apus.

Începem cu cel mai vechi dintre ei, Ioachim C. Drăgescu, despre care s-a scris și acum doi ani, cu unele greșeli, în „Ramuri”, din Craiova, de I. Pătrașcu. Se face o scurtă trecere în revistă a activității literar-patriotice în Italia, în anii 1870—71, a studentului de care ne ocupăm, insistîndu-se asupra volumului *Doruri și speranțe*, dedicat Alexandrinei Haralamb, născută Magheru. Încă fiind la Pesta a publicat, în 1868, *Noaptea carpatine*, iar în 1869, la Torino, sub pseudonim Horea, Brutu, Catone: *Amor și patrie*, volum de poezii închinat „cetățeanului A. P. Ilarian”. Fiindcă producția literară politică și socială a acestui Drăgescu este destul de bogată și se întinde pe o perioadă de aproximativ 50 de ani, nu este locul să ne ocupăm de aceasta, ci să spicuiim din corespondența acestuia cu Papiu Ilarian în anii 1868—1872. În prima scrisoare din 15 nov. 1868, Drăgescu descrie călătoria la Torino, comparînd situația înfloritoare a Veneției și Lombardiei independente, „paradisul țărilor”, cu aceea de tristă înrobire a Transilvaniei, considerînd că prin „politica porumbului fript” și „prin psalmi” nu se cîștigă nici o victorie. Se arată încîntat de frumusețea Turinului, însă cu un cusur: scumpetea, care e de 2-3 ori mai mare ca la Viena, Masa îl costă zilnic 65 de lire, iar cortelul (locuința) 30¹⁵. Într-o altă misivă, din 3/15 decembrie laudă facultatea și clinicile, numărul studenților pînă la 100, pe cînd la Paris se urcă pînă la 700, iar la Viena 300. Studenții români erau bine apreciați mai înainte, însă acum, din cauza abaterilor grave ale unora, sînt ocoliți. Se va sili să facă știută „cauza

¹⁵ Aneza I.

2. Scrisoarea din 1868, 15/II, Torino.

noastră publicului italian", care o cunoaște slab. Admiră violența și generozitatea poporului italian, în opoziție cu caracterul grav și serios pe care „o tiranie milenară” l-a imprimat românului. A cunoscut pe ilustrul filoromân Giovenale Vegezzi Ruscalla, care a înființat aici cel dintâi seminar de l. română în străinătate. La 18 ian. 1869 asigură pe Papiu că „neposedind nimic alta decât amarul patriei și afecțiunea românilor binesimțitori, copil al unei patrii martire, îmi știu datoria mea” de a studia. „Dacă Transilvania e țara suferinței și dezamăgirii, ea e și țara speranțelor” și conchide „Victoriile pot procura oarecare bună stare materială unui popor, dar martiriul fundează grandetea morală a unei națiuni”. La 10 februarie s.n., Drăgescu adresează un manifest viguros românilor din Transilvania, exprimându-și convingerea că „măgarul nu va mai domni peste leu, nici tirania peste libertate... Am dormit și am răbdat prea mult. Nu prin paciență, ci prin impaciență (revoluție) devin popoarele libere... Transilvania e inima României, în ea pulsează, bate viața „României viitorului”. „În jurul Albei Iulia rătăcesc umbrele mari și generoase ale lui Mihai și Horia”. „Românilor... nu faceți lumea să se convingă că acolo unde odinioară sbureau la luptă titani ca Mihai, Chinezu, Corvin, Horia și Iancu, se trăiesc în sclavie rușinoasă micii și nedemnii lor nepoți... desprețuiți de spioni și sbirli unui guvern leșinat, și vă organizați, veniți, vă pregătiți pentru lupta cea mare a libertății și independenței. Religia noastră să fie religia lui Mihai, Horia și Bănuțiu... Între Tisa și Marea Neagră toți sintem frați, toți avem un nume, un drapel, o des-

tinată. Să ne dăm mîna, să punem piept la piept..., să jurăm a muri pînă la unu!, decît a trăi în sclavie. Astfel vom putea ridica în Alba Iulia altarul unității, libertății și independenței române, sub care vom îngropa suferințele și umilința noastră milenară". Blestemat să fie ro-mânul acela „ce va mai intra în dieta din Pesta ori Viena"! Este acel expresia fermă a unui care reprezenta ideea politică a pasivismului. La 11/23 februarie 1869, Paplu Ilarian scrie lui Drăgescu, arătîndu-și bucuria față de articolul politic ce s-a publicat în „Românul" și s-a tradus în „Etolle d'Orient", în schimb își exprimă hotărîrile nemulțumirea față de scrisoarea deschisă adresată lui Andrusși în „Perseverența", căruia nu-i poate scrie un om necunoscut ca Drăgescu. A primit și statutele „Viitorului", dar acestea nu se trimit prin scrisori. De le va fi trimis și în Transilvania „și epistola s-ar desclide, îți poți închipui la ce expui pe acel la care le trimiți. Nu uita un lucru: revoluțiunile izbutesc atunci mai sigur cînd se pregătesc naturalmente, iar nu artificialmente. Mișcarea noastră de la 1848 n-a fost organizată de mai înainte prin nici o societate secretă. Nu uita că ești obligat a rămîne în Transilvania; ar fi a-ți încălca un angajament de onoare" (bursierii erau obligați să revină și să profeseze cariera aleasă în Transilvania), „a te pune de pe acum în necesitatea de a părăsi Ungaria și Transilvania. Pregătește-te de a fi folositor românilor din Transilvania chiar în mijlocul lor". La 2/14 martie, Drăgescu răspunde lui Paplu, recunoscînd că trebuie să fie mai prudent, deoarece „Viața mea e în Transilvania, trebuie să rămîn în iubita și nefericita noastră Transilvania". A citit toastul lui Paplu în „Perseverența", l-a tradus și l-a dat lui Ruscalla, ca să-l publice „în ziarul său"; „Mă doare că chiar și italienii se aliază cu inimici noștri seculari. Ziaristica d-aci e contra României, încît pentru Transilvania nici nu vreu să știe". Doar Ruscalla și ziarul „Reforma" din Florența „își mai aduc aminte de noi. Mai deunăzi din Pesta s-a trimis lui Garibaldi 1500 de lire pentru răniții de la Montana". Presa italiană e plină de elogi. Și se întrebă D.: „Am contribuit noi cu ceva pentru familiile martirilor italieni"? În încheiere, previne pe destinatar că nu are să devină „o celebritate medicală. Mi-am smintit cariera". Cu toate astea, va fi un bun medic. La întrebarea pusă de Paplu, privind impresia produsă brașovenilor de trimiterea lui în străinătate, D. arată că la Brașov n-a înținit decît pe Barțiu și Mureșeanu, care îl iubesc. La Sibiu nu s-a oprit. A făcut impresie bună bălăjenilor și celor din Alba Iulia. Și „Junimea" din Pesta a manifestat cîte multe mulțumiri. Ruscalla ar dori să fie reprezentantul „Transilvaniei" pe lângă universitatea din Torino. Într-o altă misiune, din 1 aprilie, Drăgescu arată că „între păcatele d-lui Davila se poate număra și acela că a dat testimoniu tuturor elevilor școlii sale..., fără a căuta de merită ori nu". Aceștia ajunși în străinătate „nu ne fac nici o onoare", totuși recunoaște că sînt în Turin 4—6 elevi ai lui Davila „foarte buni studenți". La 1 iunie 1869, Drăgescu roagă pe Paplu să primească dedicarea poeziilor ce le-a compus ca un protest împotriva dualismului austro-ungar, a tiraniei ce umilește Transilvania, „ce are dreptul a fi liberă și independentă". Este vorba de volumul *Amor și patrie*, tipărit la Blaslu Morètti, în Turin, 112 p.

Intr-o altă scrisoare, D. își exprimă indignarea față de modul brutal în care clasa dominantă tratează populația majoritară din Transilvania. Și continuă: „Țăran, copil al poporului, știu munci. Iubesc coarneaule plugului cum iubesc peana și spada. Aceste două din urmă vor fi armele mele cu care voi lupta”. Deplînge faptul că Franța și Italia nu susțin suficient cauza românilor transilvăneni, exprimîndu-și opinia că între ele „și mizerabila de Austria” s-a alcătuit o monstruoasă coaliție, fiindcă aceste state au monarhii dinastice și „dinastiele n-au principii, ci numai interese”. Făcînd în iulie o călătorie în munții Italiei și-a amintit cu jale de „munții frumoși și avuți ai Transilvaniei” sub opresiune străină. În august anunță tipărirea poeziilor amintite sub pseudonimul demonstrativ Brutus Horia, iar în decembrie iarăși deplînge soarta Transilvaniei criticînd totodată pasivitatea populației românești față de agresivitatea asupritorilor. În februarie 1871 își exprimă nemulțumirea că n-a primit bursa, și, de nu s-ar fi gîndit la obligațiile față de Transilvania „aș fi plecat în Franția ca să combat, să cad pentru primogenita între națiunile latine”. În noiembrie scrie despre sprîjinul pe care l-a dat noului venit, maramureșanul Artemie Anderco, un tînar studios și cu deosebită sensibilitate de poet și artist, care din păcate a decedat în ultimul an de medicină, venit pentru odihnă în scumpu-l Maramureș, unde a rămas pentru vecie. În decembrie, după obținerea doctoratului, Drăgescu arată lui Papiu că dorea să se stabilească în Blaj, Abrud sau Făgăraș, s-a interesat prin prieteni de perspective și a primit răspunsuri negative, ceea ce îl face să se gîndească a abandona Europa „și să cer ospitalitate Africei”, însă numai atunci cînd va constata „că toate silințele mele de a mă stabili în ea sînt vane”.

Această idee a indignat adînc pe Papiu Ilarian care îi răspunde atacîndu-l „de ușurință incalificabilă”. „Nu văd unde e amosrea și devotamentul patriotic cu care te lauzi. Te temi de persecuțiunile ungurilor? Dar încă n-ai făcut nimic pentru români, nimic contra ungurilor..., tremuri de frica închipuită a ungurilor și fugi de frica lor pînă în Africa!” Și încheie: „Ne pare rău de asemenea divagațiuni... Drumul în patrie e mai eștin și mai scurt decît drumul Africei”¹⁶. Drăgescu a renunțat la planurile lui aventuriste, a venit în România, a fost medic la Craiova, Constanța, Ploiești, a continuat să scrie, mai ales pe tărîm medical-social, fără a mai avea suflul poetic din tinerețe. O viață interesantă care ar merita o monografie!

Scrisori din Paris, apoi din Bruxelles, pe alt ton și în alt gen, au venit și din partea lui I. Lapedatu, tatăl istoricului. Îl preocupă studiul istoriei naționale și folclorul; dorește să i se trimită cărți din țară; afirmă superioritatea francezilor față de germani în domeniul culturii și civilizației. Susține că românii transilvăneni se vor salva numai prin cultură, idee iluministă. Și el se arată nemulțumit că presa franceză nu simpatizează pe transilvăneni, în raport cu ungurii. Mărturisește că acum limba română se află într-o „confuziune babilonică” (gîndindu-se desigur la teoriile lui Cipariu ș.a.). Publică versuri în „Traian” și „Fa-

¹⁶ Anexa II.

milia", unde va face să apară și niște studii. Pentru cauza Transilvaniei sînt remarcabile articolele lui C. Maniu și Periețeanu-Buzău. Ultima scrisoare, arată că luîndu-și doctoratul în litere se va stabili la Brașov, unde va și profesa și va desfășura o rodnică activitate literară și istorică, în special de popularizare, sfîrșindu-se.

Despre corespondența celorlalți studenți cu Papiu Ilarian rămîne să vorbim cu alt prilej.

L

1868 noiembrie 15 s.n., I Turin. I. C. Drăgescu descrie călătoria lui Turin, compară situația înfloritoare a Veneției și Lombardiei independente, cu Transilvania asuprită de jugul străin. Față de bursa ce primește, viața e scumpă la Turin.

Torino 15/11 1868

Scumpul meu domn,

Mă iartă că-ți scriu așa tirziu. Am așteptat să mă așez definitiv ca să-ți pot înfățișa în detaliu pozițiunea mea. Din lungă-mi călătorie nu-ți voi împărtăși decît un epîsod. Acesta se referesce (sic) la Lombardo-Veneția. Trecînd prin acest paradis terestru mi-am adus amînte că numai ieri-astăieri gema sub jugul de fier al unui asasinător de popoare, mi-am revocat scenele din Veneția și Milano, am văzut trecînd pe dinaintă-mi toate fantomele martirilor independenței italiene și mi-am zis: „pentru un popor ce știe voi și sacrifica, toate sînt posibile, ca pentru dumnezeu”.

Ce mult seamănă Lombardo-Veneția cu scumpa noastră Transilvania. Dacă cea se numește paradisul țărilor, asta s-ar putea numi „regina țărilor”. Trecutul celei prime seamănă cu prezentul celei d-a doua. Fi-va venitorul Transilvaniei asemenea prezentului Veneției? Voi da un răspuns pozitiv atunci, cînd vom avea un principe care să fie „primul soldat al independenței române” și pre lângă el un Cavour și Garibaldi român. Ce va aduce venitorul nu știu, știu atîta că mirosă a sînge.

Deci, — dacă noi vom fi tot lași — ași recomanda următorilor noștri ca sau să nu se mai nască, sau, dacă au gustul d-a se naște, să vină îmbrăcați cu cămașa de fer. Prin „politica porumbului fript” și prin „psalmi” nu se cîștigă nici o victorie.

Acum un cuvînt despre Turin. Turinul e o cetate antică, pre timpul romanilor se numia „Augusta Taurinorum”. Situat pe ambe malurile rîului Po, pe culmea și la poalele unor coline, se bucură de aspectul cel mai pitoresc. E frumos, curat și regulat. Aici se născu Cneiu Atticu, unul din ducii care făcu împreună cu Traian campaniile Daciei, aici se născu și marele Cavour. Preste tot, Turinul se bucură de un nume bun. Un singur defect are „scumpetea”. O scumpete pre 2—3 ori mai mare ca în Viena. Solvesc pentru prînz și cină 65 lire italiene, pentru cîntel 30 lire. Încît pentru dejun, nu l-am trecut în buget deoa-

rece m-am dat a-l preumbă! Pentru admisiune am solvit 50 de lire, pentru cărți 55 lire. Cu bugetul stau rău. Călătoria m-a costat 156 franci; computaiu aci vestimintele de iarnă, ce am trebuit să mi le cumpăr în Viena, și didactrul pentru semestrul 2-lea. Bani ce-i mai am, abie-mi ajung pre decembrie. Deaceea îmi permit a vă ruga ca rata a doua să mi-o trimiteți mai curînd; asemenea, dacă se poate să-mi mai dați 5 napoleoni cări i-am dat pentru cărți și înscriere. Apoi, rogu-te de unde voi plăti didactrul? Trebuie să duc o viață de monac, și tot nu es la cale. Apoi d-ta știi că între patru păreți omul se prosteste...*), în societate se preface...*)).

Adresa la Universitate

Stimă și iubire. Al d-tale

I. C. Drăgescu

II.

1871 decembrie 30.s.v. A. Papin Ilarian muștră cu severitate pe I.C. Drăgescu, care i-a scris că nu mai vine în țară, hotărîndu-se să se ducă în Africa. Îi invită să-și respecte angajamentul de onoare și să revină în Transilvania.

Domnului Drăgescu.

Am primit scrisoarea din 2/1 1872. Trei ani de zile te-a crescut Societatea Transilvania cu bani sacri adunați din sudoarea românului pentru un scop sfînt. În urmă-ți trimiserăm și bani de reîntoarcere în patrie. D-ta, cu o ușurință incalificabilă, în loc să-ți îndeplinești datoria de onoare își pierzi timpul în divagațiuni neiertate unui bărbat în etatea, în pozițiunea și legăturile de onoare ce ai contractat.

Ca președinte al societății sînt în drept de a-ți ordona, ca binevoitor al d-tale să te rog ca imediat să te întorci în patrie.

D-ta ne spui că-ți adori patria mai presus de toate, și apoi adaugi că lucrezi pentru a te stabili în Africa...*). Noi te cresuserăm cu bani sacri, banii românului asuprit, pentru români, nu pentru africani...*). Nu vîd unde e amorea și devotamentul patriotic cu care te lauzi. Te temi de persecuțiunile ungarilor? Dar încă n-ai făcut nimic pentru români, nimic contra ungarilor. Ungarii n-au pentruce să-și răzbune contra dumitale și d-ta, în Turin, tremuri de frica închipuită a ungarilor și fugi de frica lor pînă în Africa. N-ai curaj, ești un fricos. Altmintrea, demult te întorceai acasă, în loc să cazi cu rușine la picioarele nu știu cui în Turin.

Mai astă iarnă scriai că te împuști; mai adeunăzi scriai unui amic de aici că pleci în America; acum îndrăznești a-mi scrie mie, președintelui Societății care te-a crescut, că pleci în Africa...*). Ne pare rău de asemeni divagațiuni, ne pare rău că te pierzi pentru români din singurul motiv că ești un fricos.

* Punctele de suspensiune aparțin emitentului. Scrisoarea are lozincă: „Unitate ori moarte”, în tuș albastru.

** Puncte de suspensie ale emitentului.

Termin invitându-te pentru ultima oară ca să te interci acasă. Drumul în patrie e mai ieftin și mai scurt decât drumul Africei. Și dintre toate, întorcându-te acasă, ți-ai împlinit o datorie de onoare și vei învăța a fi mai cu inimă.

Fii sănătos și dintre toate, fii mai cu inimă.

A P (aplu)

(Scrisă și subscrisă de Papiu Ilarian).

Bucarest et les étudiants Transylvains à l'étranger

RÉSUMÉ

Un groupe d'étudiants transylvains, qui étudiaient à Bucarest, ont décidé le 3/15 Mai 1867 de militer pour la fondation d'une société avec le rôle d'amasser des fonds pécuniaires, dont le revenu servirait à accorder des bourses aux étudiants transylvains pour l'Occident. La société est fondée le 23 Juin d'après le calendrier julien, un comité étant choisi avec l'historien et le juriste A. Papiu Ilarian en tête, et après une semaine on approuve les statuts de la société, qu'on nomme „Transilvania”. Après décembre 1867, quand elle est officiellement reconnue par décret princier, la société augmentera sensiblement le nombre de ses membres, ceux-ci arrivant en 1868 à 1247, dont la plupart de Bucarest. Une importante contribution en argent est obtenue aussi de la part de plusieurs conseils départementaux et municipaux.

En mai 1868, la société avait réalisé un capital de 40.000 lei en or, amassés des cotisations des différentes couches sociales de Bucarest et du pays (intellectuels, civils et militaires, artisans etc.) et des subventions de quelques institutions publiques. L'intérêt annuel de ce capital pouvait assurer au commencement l'entretien de trois boursiers en des pays de culture et d'origine latine. Au concours de l'automne 1868 se sont présentés 34 candidats ont réussi : Joachim C. Drăgescou, Ioan A. Lapedatu et Ioan Bozocou, le premier devant étudier la médecine à Turin (en Italie), le second les belles-lettres et de dernier les sciences techniques à Paris, pendant trois ans. En 1870, le capital remontant à 90.000 lei en or, „Transilvania” a décidé qu'à l'automne 1871 le nombre des boursières soit élevé à cinq, dont l'un d'eux (Artemie Anderco Homorodeanu) devait étudier la médecine à Turin, et les autres quatre la profession d'ingénieur et les mines à Gand et Liège en Belgique. Les premiers trois boursiers ont fini leurs études universitaires en 1871. Ils ont eu une riche correspondance avec A. Papiu Ilarian, dont il résulte tant un puissant sentiment patriotique pour la Transylvanie opprimée, que d'intéressantes descriptions concernant les pays où ils étudiaient et la manière dont ils remplassaient leurs obligations de passer les examens, etc. Deux lettres des plus significatives sont attachées à la communication.

Liste des illustrations

1. Université de Turin confirmant le 19 Août 1871 qu'on a livré le diplôme de docteur en médecine et chirurgie à Drăghici — Drăgescou Catone de Transylvanie.
2. Lettre de 1868. 15/11. Turin.